

WP 2 Sentez Rapor Türkiye Özeti:

Refakatsiz Küçüklerin Yetişkinliğe Geçişlerine Olanak Sağlamak

Genç mültecileri ilgilendiren meseleler tüm Avrupa'da olduğu gibi CiSoTRA projesi ortaklarının bulunduğu ülkelerde de çetrefilli meseleler. Bu rapor, ortak ülkelerde politika alanını şekillendiren uygulamalarla ilgili bilgi birikimine katkıda bulunmayı hedefliyor. Ayrıca, refakatsiz göçmenlerin ve onlarla çalışan uzmanların eğitim ihtiyaçlarını tespit ederek refakatsiz küçüklerin yetişkinliğe geçişine ilişkin uygulanabilir bir geçiş modeli önermeyi amaçlıyor. Buradan hareketle ilk olarak, uluslararası politikalara katkıda bulunmak amacıyla proje ortağı ülkelerdeki mevcut durumu ortaya koyan bir araştırma yürütüldü. Bu süreçte proje ortakları, belli sorular üzerinde uzlaştı ve bu sorulara cevap verebilmek amacıyla bilgi toplayarak ulusal raporlarını yazdılar. İyi örnekleri uluslararası alanda yaygınlaştırmak amacıyla, tüm ortaklar refakatsiz küçüklere ve refakatsiz genç mültecilere yönelik politika uygulamalarını, bu bağlamda alınan önlemleri ve iyi örnekleri derlediler. Bu rapor, yukarıda özetlenen çalışmalardan edinilen bulgu ve sonuçları karşılaştırmalı bir perspektifle sentezlemeyi amaçlıyor.

Proje ortağı ülkeler arasında bulunan Slovenya, İtalya, Almanya, Yunanistan ve Türkiye'nin her birinin göç bağlamında kendine özgü farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin, Slovenya'da refakatsiz küçüklerin sayısı çok yüksek olmamakla birlikte temel sorun kayıt altına alınan refakatsiz küçüklerin ortadan kaybolmasıdır. İtalya'da çoğunluğu Afrika'dan gelen refakatsiz küçüklerin sayısı oldukça yüksektir; dikkat çeken başlıca sorunlar gençlerin sürekli hareket halinde olma zorunluluklarının yanı sıra kötü muameleye, istismara ve şiddete maruz kalmalarıdır. Almanya yoğun bir AB iç göçünü kabul etmiştir; mülteciler de 2015'ten bu yana buna dahildir. Almanya'da karşı karşıya kalınan en temel zorluklardan biri hükümet politikalarındaki değişiklikten kaynaklanan belirsizlik ve koruma statüsü verilmeyen genç yetişkinlerin acilen sınır dışı edilmesinin yarattığı baskıdır. Yunanistan geçiş ülkelerinden biridir ve koruma altına alabileceği genç kapasitesi sınırlıdır. Türkiye, Suriye'deki iç savaşтан kaçan çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Mülteciler toplam nüfusun %5'ini oluşturmaktadır.

Büyük resme bakıldığında tüm proje ortağı olan ülkelerde gençleri destekleme ve yetişkin mülteciler için genel sistem arasındaki büyük boşluk doğrulanmıştır. Ortak ülkelerin çoğu refakatsiz küçüklerin bakımı talebinin kapasitenin çok üzerinde olduğunu öne sürmektedirler. Ülkelerin çoğunda refakatsiz küçüklerden çok sayıda kurum sorumludur. Paylaşılmış sorumluluklar yetişkinliğe geçiş sürecinde artan koordinasyon sorunları yaratmaktadır. Tüm refakatsiz küçüklerin vakalarında başarıya ulaşabilmek için kurum himayesinin, vasilerin durumu ve eğitiminin merkezi olması kilit rol oynamaktadır. Tüm ülkelerde geçiş dönemi için bazı iyi örnekler bulunmaktadır; iyi tasarlanmış (mesleki) okullar ve aile benzeri yaşam alanları bunlardan bazılarıdır. Almanya hariç, tüm ülkelerde küçüklerin statüsündeki düzensizlikler temel bir sorundur çünkü bu durum genci istismar ve şiddet riskini beraberinde getirmektedir. Uyum ve eğitim talebine karşın ev sahibi ülkede ailesi için para kazanma baskısı ve insan tacirlerinin varlığı tüm ortak ülkelerdeki çalışmalarda bildirilmiştir. Tüm ortak ülkelerdeki sivil toplum kurumları refakatsiz küçüklerin ve genç mültecilerin bakımı konusunda büyük oranda sorumluluk almaktadır. Genel olarak ortaklar tarafından hazırlanan raporlar projenin hipotezini doğrulamaktadır:

- STK'ların yüksek katılımı,
- uluslararası yükümlülükleri yerine getirme ve refakatsiz küçükler,
- iyi örnek olarak vasilik ve bazı barınma düzenleri,
- birçok alanda iyileştirilebilecek iyi örneklerin olması.

Yaygın zayıf yanlar ise:

- istikrarlı süreçlerin ve işbirliğinin eksikliği,
- istikrarsız ve kısmi olarak geçirgen olmayan politik ve toplumsal iklim,
- düzensiz durumların sürekliliği, bazı ülkelerde istismar ve çocuk işçiliği,
- çoğu ülkede kapasite yetersizliği
- refakatsiz küçüklerin psikososyal ihtiyaçlarının yeni olmasından dolayı, kurumlardaki profesyonellerin ve çalışanların eğitim düzeyinin eksik kalması,
- eğitim ve uzman değişimi konularında sınırlı kapasite (iyi örneklerin kullanılması dahil)
- istikrarlı göçmen politikaları alanındaki eksiklerin tekil kurumların tutarsız operasyonel politikalarına yol açması

Birçok ortağın bahsettiği fırsatlar:

- ulusal ve uluslararası iyi örnek uygulamalarının benimsenmesi,
- örgütlerin işbirliği ve kurumların daha iyi koordinasyonu.

Temel riskler:

- düzensiz genç göçmenler için istismar, şiddet ve insan kaçakçılığı,
- göçmenlerin uyumlanmasını sağlamak yerine sayısını azaltmayı hedefleyen, geçirgen olmayan politikalarla yapılan çalışmalardaki çabaların boşa gitmesi,
- eğitim, istihdam ve yetiştirme alanlarında kapsayıcı bir anlayış olmadan sosyal olarak içerilmeyen büyük genç gruplarının aciliyeti.

Tüm ortakların STK'larla yapılan etkinlikleri ve kurumsal uygulamaları geliştirmek için önerileri tartışmaları istenmiştir. Zengin kaynaklara sahip olan ortakların örneklerinden yola çıkarak, okullaşma ve eğitim için bağımsız koordinatörler ve genç desteğini de içeren eğitim ve öğretim sorumlulukları taşıyan kurumlar gibi, belediyelerin koordinasyon tedbirleri, ayrıca genç yetişkinler için Gençlik İstihdam Kuruluşları gibi kurumların incelenmesi önerilmektedir. Bunların yanı sıra güçlü sivil toplum örgütleri sorumluluklar ve ekonomik yapılarıdaki yönetsel ayrışmaların ötesinde gruplar için bir köprü görevi görebilir. Bazı ortaklar raporlarında ihtiyaç duyulan uzmanların yeterliliklerindeki gelişmeleri tartışmaktadır.

Öğrenme meselesindeki bazı ortak alanlar net bir şekilde görülmektedir:

- psikososyal destek sağlama, travmatizasyonla başetme, oryantasyon, istikrar ve destek sağlama,
- özellikle sosyal çalışma, eğitim, istihdam odaklı eğitim için kapsayıcılık, güvenlik ve genel sivil toplum içermesi gibi farklı alanlardan ortak öğrenme uzmanları,
- psikolojik yıpranma ve insan etkileşiminde uzman yaklaşımının korunması için özbakım uzmanları,
- tüm bu alanlarda uluslararası iyi örneklerin paylaşılması,
- tam olarak ekonomik ve sosyal uyum ve yetişkinliğe sorunsuz geçişi sağlayacak bir sisteme yapısal olarak katkı sağlamak amacıyla farklı tutumları ve uzmanlığı olan aktörlerle işbirliği yapma becerisi

Ortak ülkelerdeki refakatsiz küçükler ve genç yetişkin mültecilerin eğitim ve gelişim ihtiyaçları:

- Psikososyal dayanıklılık eğitimi
- Belirsizlik ve stresle baş etme, şiddetin önlenmesi
- Kültürel farkındalık ve uyum becerileri
- Yaşamla ilgili çalışmalarını yönlendirebilme ve düzenleyebilme becerisi
- Yasal süreçler ve kurumlarla ilgili bilgi sahibi olma
- Eğitim – öğretim fırsatları hakkında bilgi sahibi olma
- Bağımsız yaşam için önkoşul olan mesleki beceriler ve nasıl iş bulunacağı konusunda bilgi sahibi olma
- Kültürel ifade için eğitim yeterliliği
- Sivil toplum kuruluşlarından destek olabilecek kaynakların kullanımını, sosyal öğrenmeyi teşvik etme
- Gençlerin ihtiyaçları ve perspektiflerini içerecek şekilde kentsel ve sosyal katılım organizasyonu yapma

Tüm ortak ülkelerde yapılan literatür araştırması net bir şekilde gösteriyor ki refakatsiz küçükler hareket halindeki gençlerdir. Bu gençler özellikle “ulusaşırı” bir gruptur çünkü zaten uzun zamandır yollarda, aile ve geleneksel bağlarından uzak, sıklıkla farklı ülkelere seyahat etmekte, bu ülkelerde çalışmakta ve sıkıntı çekmekte ve çoğunlukla buldukları ülkelerde gelecekleriyle ilgili belirsizlikler yaşamaktadırlar. Bazı ülkelerde ekonomik fırsatların çok daha az olması nedeniyle, çoğunlukla kuzey ülkelere ulaşmaya çalışmaktadırlar. Kuzey ülkelerde ise sıklıkla yasal süreçlere dahil olmakta ve bu süreçler sınır dışı edilme, illegal statü, toplumsal ya da ekonomik içermeye ilgili hayal kırıklıklarıyla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle durumun istikrarının sağlanması (sağlık, barınma, kimlik vs.) ve durumla ilgili oryantasyon, fırsatlar ve planlamalar gençler için kilit rol olmakla birlikte ev sahibi toplumlar için de önemli role sahiptir. Tüm ortak ülkelerde şimdiki sistem bütün ilgili aktörlerin daha iyi koordine edilmesi için çalışmaktadır. Bu tür çalışmalarda okulların odak noktası olması gerekmektedir çünkü çocuklar için evrensel bir zorunluluk olan okula devam nedeniyle okullar evrensel bir buluşma noktasıdır. Devlet ve toplumsal organizasyonların bu buluşma noktalarının farkında olmaları bütünsel yaklaşımların bir merkezi ya da en azından önemli bir parçası olabilir. Geleneksel olarak okullar zorunlu okul çağında olan öğrenciler için sorumluluk taşımaktadırlar. Diğer taraftan birçok genç mülteci okul çağının dışına çıkmıştır. Kişisel gelişim düzeyleri ve eğitim önkoşulları dikkate alındığında okul çağı dışına çıkmış gençler de okul benzeri kaynaklardan faydalanabilirler. Okul temelli mesleki eğitim de öncelikle okul eğitimi ve yetişkin eğitimi arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmaktadır. Bu nedenle

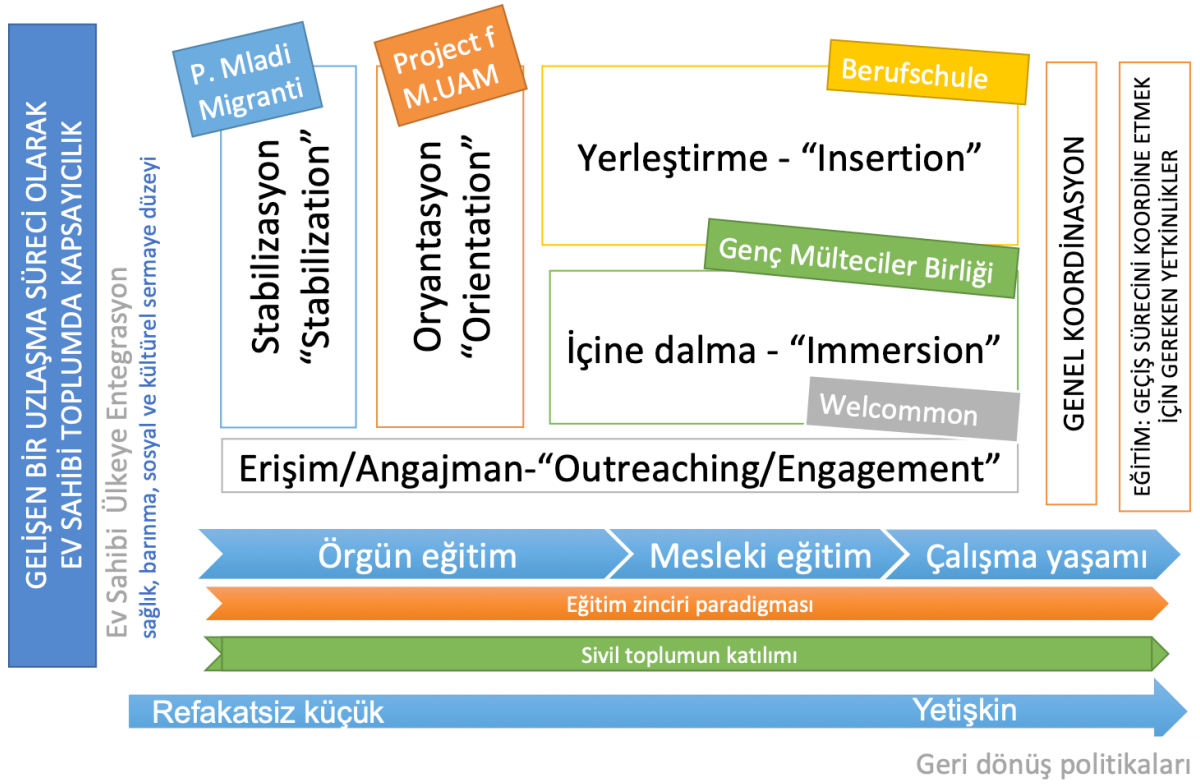
okulları daha kapsamlı eğitim ve öğretim merkezlerine dönüştürmek gelişim için önemli bir noktadır. Ortak ülkelerin tamamında STK'lar önemli ve olumlu bir rol oynamaktadır. Bazı ülkelerde sosyal hizmetler bütünsel olarak, kısmi inanç merkezli ve gönüllü katılımlı güçlü bir geleneğe sahipken (örn., Caritas ve diğer Katolik organizasyonlarla Protestan emsalleri), tüm ortak ülkelerde yeni girişimler geleneksel olanlara eklenmektedir. Elbette, bazı hususlar tüm ülkeleri ilgilendirmektedir. Slovenya'da sayısal boyut zorlukları azdır. Bu nedenle Slovenya politika ve müdahale alternatiflerini küçük ölçekte test etme ve daha büyük ülkelerdeki mücadele çabalarını araştırma olanağına sahiptir. İtalya'da ise genel göçmen politikaları keskin politik ihtilaflarla şekillenmiştir. Ulusal hükümet göçü yasal olarak ihtilaflı olanlar dahil her yönüyle sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Almanya'da durumun en belirgin özelliği Almanya'nın ne kadar "göç toplumu" olacağı ve genç mültecilerin toplumun ne kadar bir parçası olacağı hakkında henüz karar vermemiş olmasıdır. Yunanistan'daki genç mülteci nüfusunun fazla sayıda oluşu ve çok kısıtlı ekonomik kaynaklar bulunması gibi meseleler kurumlara ve benzer şekilde mültecilere ağı yükler bindirmektedir. Türkiye'de çalışmalar çoğunlukla Suriyeli mülteci nüfusuna odaklanmaktadır. Sonuçta geri döneceklerine dair varsayımlar benimsenirken, son zamanlarda bu sürecin bir süre daha devam edeceği anlaşılmaya başlandı. Bundan dolayı gençleri düzenli eğitim sistemine dahil etme çabaları görülüyor.

Aşağıdaki görseldeki Müdahale Modeli 3 müdahale çizgisi ekseninde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre önerilmektedir:

- genç mültecilerin yasal haklarını güvence altına alma müdahalesi, özellikle ikamet statüsü ve tam yasal statü belirlenmesi,
- kişiselleştirilmiş eğitim, öğretim ve eğitime ya da istihdama katılım müdahalesi,
- sosyal içerme ve eğitim müdahalesi.

Uygun yasal statü tüm diğer önlemlerin ön koşuludur. Bu nedenle birçok sivil toplum kuruluşu mültecilerin yasal haklara erişiminden emin olmak için çalışmalarında bu alana ağırlık vermektedir. Sosyal içerme etkili eğitim ve öğretim için kuşkusuz bir ön koşuldur. Eğitim-öğretim alanında iki temel reform paradigmasından bahsedilebilir: Mesleki eğitimin temel rolü ve iş-temelli öğrenmenin değeri. Bu ikinci reform alanı mülteci gençlerin süreçten düşmemeleri için onlara eğitim ve öğretimin çeşitli basamakları arasında daha iyi bir geçiş

alanı sağlamaktadır ve bireyin ihtiyacı doğrultusunda ona en uygun eğitim süreci için bir yol göstermektedir. Mültecilerin çoğu buldukları ülkenin eğitim sisteminin sunduğu fırsatların farkında değiller ve ailelerinden ya da rol modellerinden doğru bilgiyi alabilme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Burada kritik çalışmalardan biri onları beklentiler, gereklilikler ve fırsatlar konusunda yönlendirmektir. Sosyal içerme düzeyinde ise genç mültecilerin sosyal ilişkiler kuramama, fırsatları değerlendirememesi, hayal kırıklığı gibi nedenlerden dolayı toplumdan tamamen uzaklaşması riski konusunda ortaklar arasında geniş bir mutabakat bulunmaktadır. Literatür araştırması, iyi örnekler çalışması ve ortakların değerlendirmeleri sonucunda, sosyal uyumun gerçekleşebilmesi için bahsedilen tüm bu konuların yakın bir ilgisinin olduğu çok nettir.

Bu model dikkate alınarak geliştirilmiş bazı politika önerileri şunlardır:

- Açık ve şeffaf bir çerçeve sağlamak amacıyla net bir göç politikası geliştirilmelidir.
- Geçiş stratejileri çeşitli potansiyel geçiş yollarını göz önünde bulundurmalı ve haritalamalıdır: Ev sahibi ülkede sınırlı bir süre kalma (çalışmak için göç), ev sahibi ülkeye uyum, üçüncü ülkeye geçiş, yerinden edilmiş ulusötesi gençlerin yeniden iskanı, mültecilerin ülkelerine dönüşü.
- Refakatsiz küçükler için alınan tedbirlerin tüm bu yolları açmaya ve tüm opsiyonların gözden geçirilmesine odaklanması gerekmektedir.

- Üçüncü ülkeye iş göçü olgusunda gençlerle daha yapıcı yollarla ilgilenilmesi gerekmektedir. Yasal ve güvenli çalışma yolları öncelikli olmalıdır.
- Yasal olmayan işlere yönelmemeleri ve erken işe yerleştirme için refakatsiz küçüklerin eğitim – öğretim almaları ya da bir miktar gelir de yaratabilen eğitim programlarına alınmaları gerekmektedir.
- Refakatsiz küçüklerin/genç mültecilerin yetişkinliğe geçişleri için mesleki okulları merkez haline getirmek gerekmektedir.
- İyi örneklerin paylaşılması ve ana akımlaştırmak, personelin uluslararası değişimi ve eğitimini de içerecek şekilde uygun fonlamayla desteklemek gerekmektedir.
- Küçüklerin yetişkinliğe geçişleri devlet, federal ve kentsel kaynaklar kullanılarak belediye düzeyinde yönetilmelidir.
- Sahadaki STK'ların daha profesyonel hale gelmeleri için desteklenmesi ve fonlanması gerekmektedir.
- Eğitim uzmanları için işbirliği ve koordinasyon yeterliliklerini geliştirecek eğitim programları geliştirmek ve yaygınlaştırmak gerekmektedir.